

GAZİ AKÇA KOCA'NIN OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDAKİ ETKİSİ VE FAALİYETLERİ

Uğur KURTARAN*

Giriş

Osmanlı Devleti XIII. yüzyılın sonlarında İran Moğollarının baskısı nedeniyle yıkılan Anadolu Selçuklu Devleti'nden sonra, XIV. yüzyılda Anadolu'nun kuzeybatı bölgelerinde kurulan küçük bir uç beyliğidir. Selçuklu-Bizans sınırlarında kurulan bu beylik, kısa bir süre içerisinde Balkanlara ve Anadolu'ya egemen olarak, önemli bir dünya gücü hâline gelmiştir. Anadolu Türklüğü'nün XIII ve XIV. yüzyıllardaki siyasî ve içtimâî yapısına dayalı olarak kurulan bu yeni devletin büyümesinde etkili olan birçok faktörden bahsetmek mümkündür. Beyliğin coğrafi konumu, gaza ve cihat politikasına bağlı faaliyetleri ve hoşgörü politikasının yanı sıra, kuruluş yıllarından itibaren uygulanan başarılı stratejilerin bu büyüme üzerinde olumlu etkileri olmuştur. İşte bu temel stratejilerden birisi de kendinden önceki Anadolu Selçuklu Devleti'nin uyguladığı politikaların takip edilerek, uç bölgelerine Türkmen aşiretlerin yerleştirilmesidir. Kendilerine uç beyleri denilen bu aşiretler, sınırların muhafazasında ve yeni fetihlerin yapılmasında oldukça etkili olmuşlardır. Bunlar kimi zaman orduyla birlikte savaşlara katılırken, kimi zamanlarda ise bir kalenin muhasarasına gidiyorlar, ya da bir şehrin idare ve imarında bulunuyorlardı. Yine bu uç beyleri harp ve sulh gibi durumlarda ulemanın da katıldığı istişare meclisleri tertip ederek, kararlarını ondan sonra veriyorlardı¹. Devletin kuruluşunda önemli rolü olan bu uç beylerinden birisi olan Gazi Akça Koca, ailesiyle birlikte Anadolu Selçukluları döneminde uç bölgelerine yerleştirilen bir Türkmen aşiret reisidir. Akça Koca, Orhan ve Süleyman Paşa'dan önce Bithynia'daki alt fetihleri gerçekleştiren alplerin başında yer alan bir isimdir. Nitekim döneme ait kroniklerde kendisinin Osmanlı gücünün kuruluş aşamasında Osman Bey ve oğlu Orhan Bey'e yoldaşlık ettiği belirtilmektedir². O tarihlerde Ertuğrul Gazi'ye bağlı olan Akça Koca, daha sonraları Osman ve Orhan Bey döneminde yaptığı fetihlerle beyliğin kuruluşu ve büyümesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan gazi Türkmen geleneğinden gelen Osmanlıların bu sisteme sahip çıktıklarını ve fetihlerin yapıp devletin büyümesinde bu sistemden önemli ölçüde faydalandıklarını görmekteyiz. Bu çerçevede çalışmamız Gazi Akça Koca'nın faaliyetleri ekseninde Türkmen

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: ugurkurtaran@gmail.com

1 Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler", *Türkler*, IX, Ankara 2002, s. 100.

2 Enver Konukçu, *Kocaeli'nin İlk Osmanlı Yöneticisi Süleyman Paşa*, Kocaeli 2009, s. 58.

beylerinin Osmanlı kuruluşu ve büyümesindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktır.

Gazi Akça Koca Hakkında

Kaynaklarda Osmanlı'nın kuruluşunda önemli rolü olan uç beylerinden biri olarak geçen³ Gazi Akça Koca'nın ailesi ve hayatı ile ilgili bilinenler oldukça sınırlıdır⁴. Doğum tarihi ve yeri ilgili herhangi bir bilgimiz olmamakla birlikte, 1328 yılında 94 yaşlarında öldüğünü varsayarsak, 1234 tarihinde doğmuş olabileceğini çıkartabiliriz. Ailesi muhtemelen Anadolu Selçukluları döneminde uç bölgelerine yerleştirilmiş bir Türkmen boyuna mensup olan Akça Koca'nın da o sıralarda bir aşiretin beyi olduğu ve Ertuğrul Bey'e bağlı olduğu sanılmaktadır. Ailesiyle ilgili bilinen şeylerden birisi torunu Gebze kadısı Fazlullah'ın 838 (1434) tarihli vakfiyesine göre babasının Abdülmelik b. Abdülfettah olduğudur⁵. Yine Akça Koca'nın babasının veya büyük babasının Süleyman Şah ile Ertuğrul Bey'in yakını olabileceği de düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Akça Koca ile ilgili başka bir tez de onun Kayılar ile birlikte Anadolu'ya geldiği, Bithynia'nın Sakarya ve Söğüt taraflarında yerleşik hayata geçtiği görüşüdür. Bu ikinci iddiaya göre Akça Koca, Osman Gazi'nin akrasıdır⁶. Nitekim Osmanlı kaynaklarında Akça Koca, Orhan Bey dönemine kadar Düz-Bazarı (bugün Adapazarı) civarındaki aşığı Sangaryas bölgesinde etkili olup Osman Bey'in müttefiki, sonra da vasalıdır⁷. Buna göre Ertuğrul Bey'den sonra yerine geçen Osman Bey'in de silah arkadaşlarından birisi olan Akça Koca'nın ismi muhtemelen Kayı geleneğinin tesiri ile verilmiş olup Ak-ça yani hayli beyaz anlamından gelir. Yine Koca ise, 'kocamış' fiilinden gelmekte olup ihtiyar anlamında kullanılmıştır⁸.

Gazi Akça Koca'nın Ertuğrul Bey Dönemindeki Faaliyetleri

Kuruluş dönemi kroniklerine göre Osmanlı Devleti'nin bağlı olduğu Kayı Boyu'nun Anadolu'da görünmeleri, Ertuğrul ve Dündar Bey'in Pasin Ovası'ndaki Sürmeliçukur (Aras Vadisi) bölgesine gelmesi ile başlar⁹. Ardından önce Ankara yakınlarındaki Karacağ'a¹⁰ ve sonrasında Söğüt ve Domaniç bölgesine yerleşen Osmanlıların başında Ertuğrul Gazi bulunuyordu¹¹. Batı bölgelerindeki sınırlara uç beylerini yerleştiren ve Bizans'a karşı akınlar yapan Ertuğrul Bey, beyliğini giderek güçlendirdi. Ertuğrul Bey'in Bizans'a karşı yaptığı bu akınlar sırasında Akça Koca, Samsa Çavuş, Kara Tigin, Aykut Alp gibi tecrübeli uç beylerini etrafında toplayarak onların desteğini aldı¹². O sıralarda bir Türkmen aşiretinin beyi olduğu bilinen Akça Koca ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple konu ile ilgili bilgilerimiz sınırlı olup bildiğimiz Akça Koca'nın Ertuğrul Bey'in ölümü olan 1281 tarihine kadar ona bağlı olarak faaliyet gösterdiği¹³.

3 Feridun Emecen, "Akça Koca", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 224.

4 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 58.

5 Emecen, "Akça Koca", 224.

6 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 58.

7 Halil İnalcık, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1385)*, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), İstanbul 2001, s. 80.

8 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 58.

9 İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I, Defter, (Haz. Şerafettin Turan), Ankara 1970, s. 42-43; Aşkoğlu Ahmed, *Tevârih-i Âl-i Osman, Aşıkpaşazâde Tarihi*, (Neşr. Ali Bey), İstanbul 1332, s. 39; Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *Kitabü't-Tarih-i Kühül'-Ahbar*, (Haz. Ahmet Uğur ve diğerleri), Kayseri 2006, s. 20; Sencer Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, İstanbul 2000, s. 20.

10 Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I, (Yay. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen), Ankara 1995, s. 63; Gelibolulu Musatafa Ali Efendi, *Kitabü't-Tarih-i Kühül'-Ahbar*, s. 22-23; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 2011, s. 99; Fehmeddin Başar, "Ertuğrul Gazi", *DİA*, XI, İstanbul 1995, s. 315.

11 Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, 67; Şükrullah, *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul 1939, s. 28; Başar, "Ertuğrul Gazi", s. 315; Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 34.

12 Başar, "Ertuğrul Gazi", s. 315; Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 38.

13 Emecen, "Akça Koca", 224.

Gazi Akça Koca'nın Osman Gazi Dönemindeki Faaliyetleri

Ertuğrul Gazi'nin 1281 yılında¹⁴ ölümünün ardından yerine geçen Osman Bey döneminde beyliğin sınırları yeni fetihlerle birlikte giderek genişledi¹⁵. Yeni padişah babası gibi Türkmen beyleri ile arayı iyi tutarak, Bizans'a karşı yapacağı gaza ve cihat faaliyetlerinde onların desteğini aldı. Bu çerçevede bir Türkmen beyi olan Gazi Akça Koca onun döneminde fetih politikasının öncü beylerinden birisi haline geldi. Bu durumun gerçekleşmesinde, yani uçlardaki alplerin Osman Bey'in hizmetine girmesinde onun başarılarının etkisi büyüktür. Nitekim Osman Gazi uçlardaki Türkmenleri ve gelen "garip"leri gaza savaşları için örgütleyen subaşılarından bir alp gazisidir¹⁶. Bu şekilde alpler, Osman Bey'in seferlerinde "yarar yoldaş" ve "nöker"¹⁷ler haline geldiler. Bunların çoğu esir edilip yemin etmek suretiyle başbuğa hayat boyu bağlı kalan silah arkadaşlarıdır¹⁸. Ancak döneme ait Osmanlı kroniklerinde Osman Gazi'nin ilk fetih hareketleri olan Taraklı, Göynük ve Geyve ile Bithynia'daki bazı bölgelerin ele geçirilmesinde Akça Koca'nın adı geçmez¹⁹. 1302 Bafeus zaferinden sonra Osman Bey'in Bizans üzerinde saldırıları arttı ve şehzade Orhan tarafından Karaçepüş ve Absu hisarları²⁰ fethedildi²¹. Ardından Osman Bey alınan bölgeleri zaman içerisinde gazi uç beylerine taksim etmek suretiyle gücünü arttırdı. Buna göre yeni ele geçirilen uç bölgelerindeki Karaçepüş hisarını Kanuralp'e, Absu Hisarını da Akça Koca'ya verdi²². Böylece askerî bir savunma merkezi olan Absu'da bir süre oturan Akça Koca, Geyve'den Sakarya vadisini de içine alan Akova'ya kadar geniş bir bölgenin koruyuculuğuna getirildi²³. Bu şekilde kısa süre içerisinde Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından birisi haline gelen²⁴ Akça Koca'nın ilk olarak şehzade Orhan Gazi'nin emrinde²⁵ Konur Alp, Gazi Rahman ve Köse Mihal gibi beylerle birlikte, Sakarya ve İzmit bölgelerine yapılacak olan akınlarda görevlendirildiği görülmektedir²⁶.

14 Ölüm tarihi olarak 1288 veya 1289 yılları da verilmektedir, Başar, "Ertuğrul Gazi", s. 316; Ayrıca Ertuğrul Gazi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: M. Halil Yinanç, "Ertuğrul Gazi", İA, IV, İstanbul 1991, s. 328-337; V. L. Menage, "Ertuğrul", El2 (İng), II, s. 710-711; *Anonim Tevârih-i Ali Osman'da* ise Ertuğrul Bey'in ölümü şu şekilde ifade edilmektedir. "Gıtdi Ertugrul cihandan yirine. Oğlı Osman kaldı anun yirine", *Anonim Tevârih-i Ali Osman*, F. Giese Neşri (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 6.

15 Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 79; Başar, "Ertuğrul Gazi", s. 315; Uğur Kurtaran, "Bir İmparatorluğun Doğuşu Osmanlı Kuruluş Dönemi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 5, Ocak 2012, s.251.

16 Halil İnalçık, "Osman I", *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007, s. 444.

17 XIII. yüzyıl Moğol toplumunda soylu kişilerin bahadırların evinde ve seferde yanlarından ayrılmayan hizmetkâr ve silah arkadaşları için kullanılır, İnalçık, "Osman I", s. 445; kelimenin Türkçesi yoldaştır, Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, s. 57; Bu durumu *Yazıcızâde Ali (Târih-i Âl-i Selçuk)* şu şekilde ifade eder: "Padişahların devleti ve hürmeti nöker ve il ve memlekettedir. Eğer nöker ve il ve raiyyet olmayacak olursa padişahlık mümkün değildir", Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, I, İstanbul 2009, s. 13.

18 İnalçık, "Osman I", s. 445.

19 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 58.

20 Aşıkpaşazâde'de anlaşmayla alındığı belirtilen bu bölgelerin paylaşımı ise şöyle anlatılır: "Aşağı tarafta Absuyu derler bir hisar daha var idi, oraya getirdiler. Orayı da anlaşmayla aldılar ve bu iki hisara asker koyup tahkim ettiler. Konuralp'e Karaçepüşü, Akça Koca'ya da Absuyu'nu verdiler", Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, (Haz. K.Yavuz-M. A.Y. Saraç), İstanbul, s. 69.

21 İnalçık, "Osman I", s. 450; Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Bursa 2000, s. 13; Bu fetihler ile ilgili ayrıntılar için bkz: Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 69; Şimşirgil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda", s. 101.

22 İnalçık, "Osman I", s. s. 445; Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 127; Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, s. 86; M. Tayyib Gökbilgin, "Osman", İA, IX, İstanbul 1994, s. 440.

23 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 58.

24 Emecen, "Akça Koca", 224.

25 Osman Gazi'nin buradaki temel amacı kendisinden sonra oğlunu beyliğe hazırlamaktır, İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, s. 36.

26 Halil İnalçık, "Orhan", *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007, s. 376, Konukçu, Süleyman Paşa, s. 41; Dönemin kaynaklarından Aşıkpaşazâde de olay şu şekilde geçer: "Bir gün Osman Gazi: "Oğul Orhan! Gerçi bu Tatar'a yemin ettirdik, ancak bunların tatarlığı geçmez. Sen bu gazilerle Karaçepüş ve Karatigin'e yürü. Yüce Allah'ın sana zafer ve fetih vereceğini umuyorum" dedi. Orhan Gazi de: "Han'im! Senin buyurduğun her şeyi kabul ederim" dedi. Akça Koca'yi, Konuralp'i, Abdurrahman Gazi'yi ve Köse Mihal'i bu dört seçkin arkadaşı Orhan Gazi'nin yanına verdi. Sonra: "Gaziler haydi sizin din yolunda nasıl gayrete geldiğinizi göreyim" dedi. Orhan Gazi'nin yalnız başına olan ilk seferi işte budur", Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 68; Neşri, ise eserinde olaydan şöyle bahseder: " Çünkü Osman Gazi, Çavdar tatarun oğluna and virüb atasına muahede vechile yine

Buna göre 1302 Bafeus (Koyunhisar) Savaşı'ndan sonra güçlenen Osman Bey, sınırlarını genişletme politikasına yöneldi. Ardından 1304 ve 1305 yıllarında bu bölgelerde yapılan akınlarda İzmit ve İstanbul yolu üzerindeki Osmanlı egemenliğini sağlayarak, İznik'e bu taraftan yardım gelmesi engellendi. Bu şekilde Osman'ın 1304 ve Orhan'ın 1305 seferi ile İzmit ve İstanbul yolu üzerindeki Osmanlı egemenliği sağlandı ve İzmit ile kuzeyindeki Adapazarı bölgeleri Osmanlı akınlara açıldı²⁷. Akça Koca, Osman Gazi'nin yeğeni Aktimur ile birlikte batıda Kocaeli'ne akınlar düzenlerken, Konuralp de doğudaki bölgelere hâkim oldu. Böylece Osman Bey 1305 yılında bu Türkmen faaliyetleri sayesinde İznik'e kadar giden tüm yolların hâkimiyetini ele geçirdi²⁸. Konuralp ve beraberindeki gaziler Akyazı tarafını ele geçirirken (1318), Akça Koca'nın Sakarya Nehri'nin batısından itibaren İzmit kalesine kadar olan fethettiği bölgelere Koca-eli denilmiştir²⁹. 1320'li yıllara gelindiğinde yaşanan Osman Bey, oğlu Orhan'ı vekil tayin ederek seferlere onu gönderdi³⁰. Osman Bey'in 1324 yılında 69 yaşında vefatının ardından yerine oğlu Orhan Bey geçti³¹.

Gazi Akça Koca'nın Orhan Gazi Dönemindeki Faaliyetleri

Osman Bey'in 1324 yılında ölümünden sonra onun yerine geçen³² Orhan Bey döneminde de fetih hareketleri devam etti ve beyliğin sınırları genişletildi. Aşıkpaşazâde'de geçen ifadeye göre; Orhan Bey'in kumanda ettiği ilk sefer, 1305 yılında Sakarya çevresi üzerine yapıldı. Buna göre, bir önceki bölümde belirttiğimiz üzere Orhan Gazi, babası döneminde yanına verilen Akça Koca, Konuralp, Abdurrahman Gazi ve Köse Mihal gibi gazi alpler ile birlikte 1305 yılında Sakarya'ya gönderildi³³. İşte bu sefer sırasında Orhan'ın maiyetinde bulunan Gazi Akça Koca diğer alpler ile birlikte mücadele ederek, Karaçepüş, Karatigin ve Absu kalelerinin fethini gerçekleştirdi³⁴. Bölgedeki yeni uçlardan Akyazı tarafına Konuralp, İzmit üzerine de Akça Koca akınlar için gönderildi³⁵. Konuralp Akyazı ovasını ve Konurpa ilini³⁶ ve Bolu şehriyle Mudurnu'yu fethetti ve kendine bağladı. Akça Koca da Kocaili'ni fethetti³⁷.

Gazi Akça Koca ardından Akova denilen günümüzdeki Adapazarı ovasına geldi. Dönemin kroniklerinden Aşıkpaşazâde'de geçen bir şiirde "Akça Koca Akova'ya akın yapmaya başladı. Gazi Rahman ise halkı gece yatırmaz oldu" diyerek bu gazilerin yeni fetihler yapmak için gerçekleştirdikleri faaliyetler anlatılır³⁸.

gönderdi. Sonra oğlu Orhan'a eytdi: "oğul, eğerçi bu tatar ile ahdi düband virüb gönderdük, ammâ tatar and bekler taife olmaz. Ben bunda oturayın. Bu kere var, sen gaza it. Ümiddür ki Hak teâlâ zafer vire diyüb Akça Koca'yı ve Konuralp'i ve Gazi Abdurrahman'ı ve Köse Mihal'i bile koşub Kara Çepiş'e ve Kara-Tigin'e gönderdi. Orhan'unyalunuzibtidâ seferi budur", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 125; Yine Aşıkpaşazâde de bu konu ile ilgili geçen şiir için bkz:

"Bu Allah için çarpışan Orhan ata bindi;

Ve sıfatı da kendiyile aynı oldu.

Onun doğan burcu Peygamber tarafından göründü.

Sen aynaya gönül gözünden bak.

Orhan bu İslam nuruna burç oldu

Ayna artık iki sifata düştü bil.", Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 69.

27 Herbert A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, İstanbul 1928, s. 37; İnalçık, "Osman I", s. 450.

28 İnalçık, "Osman I", s. 450.

29 Oruç b. Adil, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Honofer 1343, s. 14; *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 16; Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, s. 58; Gökbilgin, "Osman", s. 441; Ancak bazı kaynaklarda Kocaeli bölgesinin Akça Koca tarafından fethinin 1312 tarihinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir, Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti*, Kocaeli 2008, s. 24.

30 Gökbilgin, "Osman", s. 441.

31 *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 15; Gökbilgin, "Osman", s. 442.

32 "Hikâyeti İstiklâli Orhan Gazi fî milki Osman Gazi", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 147-148.

33 M. Tayyib Gökbilgin, "Orhan", İA, IX, İstanbul 1994, s. 400.

34 İnalçık, "Orhan", s. 376.

35 Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 120; Hadidî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 199, s. 49.

36 Neşri'de Düzce'nin eski adı olarak belirtilmiştir, Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 137, dipnot 1.

37 *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 16.

38 Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 71.

Yine döneme ait kroniklerden Aşıkpaşazâde³⁹ ve Mehmed Neşrî⁴⁰ ile yine onların eserlerinden yararlanan Hoca Sadeddin ve İbn Kemal gibi tarihçiler Akça Koca'nın Akova dışında batı ve kuzey batıya yönelik akınlarında Sakarya üzerindeki Beşköprü'de⁴¹ konakladığını belirtirler⁴². Burada hazırlıklarını tamamlayan Akça Koca ve silah arkadaşları⁴³ Osman Gazi'nin yeğeni Aktimur ile birlikte Sakarya'nın batısından harekete geçti. Bu akınlar sonucunda Akça Koca ve adamları Ermeşe (Araman)⁴⁴ ve Kandıra'yı ele geçirdiler⁴⁵. Akça Koca bu fetihleri ile Osmanlı sınırlarını ilk kez kuzeyde Karadeniz'e kadar ulaştırdı⁴⁶. Kandıra'nın fethinden sonra bir süre burada kalan Akça Koca'nın yeni hedefi Bithynia'nın boğaza yakın bölgelerini ele geçirmektir. Bu amaçla Abdurrahman Gazi Samandıra ile Aydos Hisarı çevresine geldi ve sonra Akça Koca ve Konuralp de bu bölgelerin kuşatılması için yardıma geldi⁴⁷. Dönemin kroniklerinden Aşıkpaşazâde ve Neşrî ile yine onlardan etkilenen Hadidî, Hoca Sadeddin ve İbn-i Kemal bu hisarların alınışını ve bu sırada ortaya çıkan durumları eserlerinde kullanmışlardır⁴⁸. Samandıra'da Bizans askerleri ile mücadele etmeye başlayan Akça Koca, bölgeyi ele geçirmeyi başardı⁴⁹. Dönemin kroniklerinde Akça Koca ve diğer akıncıların sürekli fetihler yaptığı ve fethedilen yeni bölgelerdeki köyleri düzeni soktukları, asayiş ve güvenliği sağladıkları belirtilmektedir⁵⁰. Buna göre Akça Koca ve gazileri Samandıra'nın fethinin ardından Aydos'un fethi için hazırlıklara geçti. Kroniklerde Aydos'un fethi bölge tekfurunun kızının yardımı ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir⁵¹. Buna göre Akça Koca ve Gazi Rahman önderliğindeki Osmanlı kuvvetleri Aydos'taki (Aetos) Bizans kuvvetlerine karşı girişilen savaşlar yoluyla bölgenin zaptını gerçekleştirdiler⁵².

39 Aşıkpaşazâde'de Akça Koca'nın Ayan gölünün aktığı Beşköprü'de bulunan Birgoscuk'da konakladığı belirtilmektedir, Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 69.

40 "Ve Akça Koca dahi Ayan gölinin suyu akduğu Biş-Köprü'de bir boğazcık varidi. Anda turaklanub, ol arada Orhan, arasında olan ile seçirdürdü", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 127.

41 Beşköprü, Bizans döneminin Paphlagonia'ya uzanan yıllarının başlangıcı ve ayrılma yeridir. Köprü Flavius Justinianus (527-567) tarafından inşa edilmiştir, Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 61.

42 Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 69; Yine ilk kroniklerden aldığı bilgilerden istifade ile Hadidî bölgenin tarifini şu şekilde yapmaktadır:

"Ayan Gölü'nde, Koca İli dışında Gölyağa'nda, Beşköprü başında

O bergos kim dahi vardır nişanı

Makam idindi, Akça Koca anı

Ne denlüyir ki fethitdise ol er

Daha şimdi ana Kocaili derler", Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 51.

43 Aşıkpaşazâde'de Akça Koca ve silah arkadaşları şu şekilde anlatılıyor, bkz: "Konuralp, Akyazı'yı ve Konrapa ilini ve Mudurnu'yu ve oradaki yerleri fethedip idaresi altına alıp düzen verdi ve kendine döndürdü. Sonra Karaçepiş'e ve Absuyu'na geldi. Gazi Rahman'ı orada bırakıp kendisi yine gitti. Bu tarafta Akça Koca da Kandıra'ya ve İrmen'e asker koyup sağlamaştırdı. Maksudı Samandıra'ya varmaktır. Sözü'nün kısası bunların işleri gece gündüz kâfirlerle savaşıp gaza etmek, bazen de onları tatlılıkla yola getirmek oldu", Aşıkpaşazâde, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 74-75.

44 Araman, Kandıra yakınlarında Kandıra'nın güneydoğusunda yer alan bir bölgedir, Enver Konukçu, "Akça Koca'nın Kandıra'dan Sonra Osmanlı Topraklarına Kattığı Hisar Ermeni Bazar mı? Yoksa Araman mı?", *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, II, 2008, s. 125; Ayrıca bu bölgenin fethi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Konukçu, "Akça Koca'nın Kandıra'dan Sonra", s. 125-135; Neşri'de Ermeniye olarak geçen bu bölge günümüzdeki Akmeşe bölgesi olarak belirtilmiştir, Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 137.

45 Dönemin kroniklerinden Hadidî bu bölgelerin fethini "Hem aldı Kandıra'yı Akça Koca. Koca-ili'ni eyledi fethi-uccdan uca" şeklinde anlatmaktadır, Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 55; Yine Neşrî'deki hikâyet bölümündeki geçen ifade şu şekildedir: "Ve bir taraftan dahi Akça Koca, Kandıra'yı ve Ermeniye'yi musahhar idüb içlerine er koydu. Andan Samandıra'ya varmağa kasetdi..", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 137-138.

46 Konukçu, "Akça Koca'nın Kandıra'dan Sonra", s. 126.

47 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 64-66.

48 Aşıkoğlu Ahmed, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 88-92; Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s.139-151; İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 11-23; Hoca Sa'adettin, Tacüt-Tevârih, I, İstanbul 1279, s. 53-58.

49 Bölgenin alınışı Aşıkpaşazâde'de şöyle anlatılır: "Bir gün ansızın Samandıra tekfurunun oğlu öldü. Kâfirler bunun cenazesinde toplanmışlardı. Gaziler de fırsat gözlerlerdi. Fırsat bulunca kâfirler hisar önünde iken, kâfirlerin bu gafletlerinden faydalanarak onları bastılar. Bir kısmını öldürüp tekfurunu tuttular. Samandıra hisarı bu şekilde fethedildi..", Aşıkoğlu Ahmed, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 45; Yine fetih Neşri'de de benzer bir hikâye ile anlatılmıştır bkz: Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 139-141.

50 Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 75.

51 "Meğer tekfurun bir kızı var imiş. Bir gece Hazret-i Peygamber'i, selam onun üzerine olsun, o kız düşünde görmüş, ne görmüş? Kendisini bir derin çukura düşmüş görür. Bu halde iken ansızın güzel yüzlü, ahlaki güzel bir kişi gelip çukurdan çıkarır..", Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 75.

52 Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 75-76; Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 56; İnalçık, "Orhan", s. 377.

Gazi Akça Koca'nın bu başarıları üzerine Orhan Bey tarafından Samandıra bölgesi kendisine mülk olarak verildi. Ardından burada kalan Akça Koca birkaç sene daha İzmit, Üsküdar arasında kalan bölgelere akınlarda bulunduktan sonra⁵³, Orhan Bey'in İzmit seferine çıkmasından kısa bir süre önce 1328 yılında öldü⁵⁴. Akça Koca'nın ölümünden sonra adamları Karamürsel'in yanında toplanırken, uç beyliği yaptığı bölge öneminden dolayı şehzade Murad'a verildi⁵⁵. Öldüğünde 94 yaşında olduğu ileri sürülen⁵⁶ Akça Koca'nın Hacı İlyas adlı bir oğlunun bulunduğu, torunu Fazlullah'ın önce kadı⁵⁷, sonra da vezir olarak Osmanlı devlet hizmetinde buldukları bilinmektedir⁵⁸.

Akça Koca'nın ölümünden sonra bu bölgelerin fethiyle ilgili vasiyetinin Sultan Orhan Gazî'ye duyurulması üzerine, onun beylik sınırına dâhil ettiği bölgeler sancak haline getirildi ve Kocaeli sancağının yönetimi Gazi Süleyman Paşa'ya verildi. Yine Akça Koca'nın hâkim olduğu bölgeler olan Sakarya'nın batısındaki Kandıra bölgesi Akbaş'a verilirken, Araman da Yahşi Lala'ya verildi. Akça Koca'nın hizmetindeki askerlerde önce Abdurrahman Gazî'nin emrine verilirken, daha sonra Aydos ve Samandıra'nın güvenliği için görevlendirildi⁵⁹.

Sonuç

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında etkili olan ve literatürde alp ya da yoldaş olarak geçen uç beylerinden biri olan Gazi Akça Koca yaptığı fetihlerle beyliğin büyümesinde oldukça etkili olmuştur. İlk olarak Ertuğrul Bey'e bağlı bir şekilde tarih sahnesinde görülen Akça Koca, onun ölümünün ardından, Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerinde diğer uç beyleriyle birlikte özellikle batı bölgelerinde fetih hareketlerinde bulunmuştur. Bu çerçevede kuruluşun önemli isimlerinden biri haline gelen Akça Koca beylik için önemli bir arkadaş, kumandan, şehzade huzurunda bulunma ve onlara yol gösterme şereflerine nail olmuştur. Akça Koca özellikle Osman ve Orhan Bey dönemlerinde yaptığı fetihlerle beyliğin sınırlarını genişletmiş ve fethettiği bölgelerin bir kısmı kendisine verilmiştir. Bu şekilde hâkimiyetini arttıran Akça Koca'nın 1328 yılında ölümünün ardından, fetihlerde bulunduğu İzmit ve çevresine adına nispetle Koca-ili denilmiştir.

53 Mehmed Neşri'de Akça Koca, Konur Alp ve Abdurrahman'ın Konstantinopolis Scutaurion (Üsküdar) yakınlarındaki hisar kuşatmaları ile ilgili, "Rivâyet iderler kim, Konuralp, Ak Yazı'yı ve Konurapa ilini ve Mudurnu'yı tamamen müsahtar idüb ili kendüye döndürdü. Girü Kara Çepiş'e ve Apsu'ya gelüb gazi Abdurrahman'ı anda koyub kendü gitdi. Ve bu tarafdandahi Akça Koca, Kandıra'yı ve Ermeniyeyi müsahtar idüb içlerine er koydu", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 137.

54 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 83; Akça Koca'nın ölümü dönemin kroniklerinde şu şekilde geçer, "Sonra Konuralp ve Akça Koca dar-ı fenadan, dar-ı bekaya rihlet ettiler. Allah emrine vardılar. Orhan, ol vilayet sancağın oğlu Süleyman Paşa'ya verdi", Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s.151; "Akça Koca dünyadan göçüp ahret âlemine gitti mezarı Kandırı bucağında bir dağdadır", Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 116.

55 Emecen, "Akça Koca", 224.

56 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 86.

57 Aşıkpaşazâde'de bu kişi Genliboz'da tekkesi bulunan Fazlullah Kadı olarak geçmekte ve kendisinin Akça Koca'nın neslinden olduğu belirtilmektedir, bkz. Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 82.

58 Emecen, "Akça Koca", 224.

59 Konukçu, *Süleyman Paşa*, s. 86.

KAYNAKÇA

- *Anonim Tevârih-i Al-i Osman*, F. Giese Neşri (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992.
- Aşıkoğlu Ahmed, *Tevârih-i Âl-i Osman, Aşıkpaşazâde Tarihi*, (Neşr. Ali Bey), İstanbul 1332.
- Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, (Haz. K.Yavuz-M. A.Y. Saraç), İstanbul.2003
- Başar, Fehmeddin, "Ertuğrul Gazi", *DİA*, XI, (1995) s. 314-315.
- Divitçioğlu, Sencer, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, İstanbul 2000.
- Emecen, Feridun, "Akça Koca", *DİA*, II, (1989), s. 224.
- Gelibolulu Musatafa Ali Efendi, *Kitabü't-Tarih-i Kühül-ahbar*, (Haz. Ahmet Uğur ve diğerleri), Kayseri 2006.
- Gibbons, Herbert A., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, İstanbul 1928.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Orhan", *İA*, IX, (1994), s. 401-431.
- _____, "Osman", *İA*, IX, (1994), s. 431-433.
- Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991.
- Hoca Sa'adettin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.
- İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I. Defter, (Haz. Şerafettin Turan), Ankara 1970.
- İnalçık, Halil, "*Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi*", *Osmanlı Beyliği (1300-1385)*, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), (2001), s. 78-106.
- _____, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, I, İstanbul 2009.
- _____, "Orhan", *DİA*, XXXIII,(2007), s.375-386.
- _____, "Osman I", *DİA*, XXXIII,(2007), s.443-453.
- Kaplanoğlu, Raif, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Bursa 2000.
- Kaya, Şennur, *Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti*, Kocaeli 2008.
- Konukçu, Enver, *Kocaeli'nin İlk Osmanlı Yöneticisi Süleyman Paşa*, Kocaeli 2009.
- Kurtaran,Uğur, "Bir İmparatorluğun Doğuşu Osmanlı Kuruluş Dönemi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 5, (2012), s.244-265.
- Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I, (Yay. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen), Ankara 1995.
- Oruç b. Adil, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Honofer 1343.
- Şimşirgil, Ahmet, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler", *Türkler*, IX, Ankara 2002, s. 99-106.
- Şükrullah, *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul 1939.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 2011.
- Yinanç, M. Halil, "Ertuğrul Gazi", *İA*, IV, (1991) s. 328-337.